

gradivo

slavoljub marković

PREZENT

Primer 1.

Reči su važne. Proglašavaju devojkicu pobjednikom. Ona trči radosna ka njemu. Podskakće podižući priznanje. Grlji ga. Steže. Prosto želi da ga upije. »Ne raduješ se«, pita ga. »Radujem se«, kaže on. Ona odgovori: »Prostire se ovaj predeo kojim sam trčala čak gore do planine«. Pruža ruku ka vrhovima koji su prekriveni snegom. »Polagao si velike nade u mene. Mogu da se rvem, da plivam, da trčim, da volim«. Onda ga grli i vuče kroz šumu. Pokazuje mu stazu koja je naznačena crvenom trakom. Želi da za uspomenu na njenu pobjedu sa tog prostornog poligona ponesu zemlju za cveće. Sa površine skidaju višegodišnje trulo lišće. Polako odklanjaju meke slojeve zemlje i pune njime džepove.

Iz primera vidimo da se prezentom iskazuje radnja koja se vrši dok se o njoj govori. To je osnovno značenje prezenta. Od kojih se glagola gradi?

Iz primera:

»Najvažnije kroz šta prolazi čovek je razvoj sopstvenog tela; sopstveno doživljavanje tela kroz razne godine: detinjstvo, pubertet, adolescencija.

Neprestano se menja redosled stvari i događaja. Druga su značenja dana i noći, pesme i smrti, zida, prozora, platforme, vidika, pejzaža. Čas su brojevi u danima, čas su šema samih dana ili uznemiravajuće vesti iz novina, složene u kalupe, vulgarnost i prinudu. Reči su umotane u želje, reklamom upakovane. Reči eksploatišu. Eksploatašane su reči. Ne. To nije igra. Nekadašnje reči zbacuju sa sebe zelenilo, zemlju, vetar, bučice, molekule, jaje, jajašce pa se ukazuje kako se prebacuju, teku, sapliću se, diktiraju ili su gole i prazne, zabavne, uzdrhtale, zazamčene, ugužičene (ja se ne plašim reči, iako one nose stvari): ljubav, brodovi, plovidba, vetar u jedrima, dani, kanali, godine, teret, pesma, obala, sjajno gvožđe, armirani beton, groblje automobila, guzovi, krenovi, golotinja bez zaštite, kora od narandže, zgrušana krv, devičnjak, spušta se veče«, isećak će iz knjige.

Sobom kreće suknja, hulahop čarape, crvene papuče. Ruka zatvara prozor viseći dugo opuštenu. Oko se ograničava na tapete, šolje, kauč, a daleki predeli i delovi neba potpuno nestaju. Sami i ostavljeni delovi tela postaju stvarniji. Izazivaju ruke da ih miluju, pojas da ih steže. Ne ustručavaju se od zakona i nepoznatog, od lakova i prljavštine. Čiste se od noćne ljubavi, od sperme. Ne žele da batale intrigu, spletke, molbe; ne ustručavaju se da imitiraju i da budu imitirani, da mogu gundati, da mogu pevati, masturbirati, obrazovati se, tražiti kako su dokumentovani, snabdeveni kamdžijom, dikcijom; koliko su ništavni, havarisani, dosadni; koliko su velika porcija sami sebi; koliko su pobožni, lažljivi, osvežavajući; koliko dugo mogu izdržati uz muziku, uz telo koje može biti grobar, kurva, daktilografinja, pravnik, profesor, malumnik, imitator, pevač, diktator, koje može biti u Beogradu, Nišu, Zagrebu, Grčkoj, Nemačkoj u tamnici ili knjizi okruženo stvarima.

Vidimo da se prezentom može pokazati osobina ili stanje nečeg. Takav prezent se zove kvalifikativni.

Iz primera:

»Ja ću zadovoljstvo, nasladu i zasićenost s tobom oseliti kada nestane grča, kada nastane spokoj i dosada. Ali, onda će se ukazati praznina u koju nema šta da ubacim. Čime da je opravdam, izuzev da shvatim, da se telo doživljava kroz praznjenje, kroz izbacivanje«, rekao je. Trljao je oči. Nekoliko puta je čučnuo. Otvorio je prozor koga je češala grana. Zastao je i osluškovao ali se u kući još ništa nije dešavalo. Nikakav šum radija ili reči. Gledao je krovove i zidove. Pogledom je tražio jezero ili bar vodič sa slikom jezera, sa tekstovima koji iznose njegovu karakteristiku floru i faunu.

Opazio je kestenove u dvorištu. Uplašio se reči. Kako će ih ona protumačiti? Pratio je pogledom rasprostiranje vozila. Uzeo je plavi kačket, obuo patike, obukao kratke pantalone.

Draga moja, pismo će, smeješ se kad kažem da si lepa, da se osipaš, da si umešana od finog testa, da bi te u srednjem veku razapeli slušajući škripu čekrka. Smeješ se kad kažem da moraš pripadati svima, da si odrasla u kolevcu sa mirisom ruža, da nisi lazaret niti svoj zakonodavac. Mnogo si se od prvog susreta promenila, usahla i sva isčekzla. Uskoro ćeš nestati, zalutati. Ne možeš postajati celovita i potpuna. Nestala si po uglovima, u milovanju, u spaljivanju, u nemilosrdno izbačenim fetusima, u lopovima, u tuđim telima, u lekcijama, u legalnosti. Nestajemo postepeno i neprijetno, a smislimo isto kao i naši preci, da nas previše ima u njivama, kolima, bifeima, stračarama, sobama, vagonetima i regalima.

»Šta bi bilo da pamtim sva sva ta pisma, sve nošaje, da pamtim sve te dane, sve stanove u kojima sam boravio«, glas će.

»Mogućnost primera je da tekst prekineš gde želiš. Ako smo ja i ti samo u primeru. Molim te učini to«, jedna će od zapovednih rečenica.

vidimo da se oblicima prezenta (nestade, nastade) kazuje radnja koja će se vršiti ili izvršiti u budućnosti.

Primer 4.

Obična je upotreba prezenta sa rečima *neka* i *da* za iskazivanje zapovesti i želje.

Odmah da se telom. Da se zabavljaš telom. Da se opterećuješ telom. Da se zabavljaš pomoću tela. Pomoću svog ili tuđeg. Pomoću igre ili sna. Da se zabavljaš telom. Da pored tela staviš sve vrste reči. Da time naznačiš ili završiš rečenicu. Vera čeka. Vera danima nije dolazila ovde tako da se plaši svakog lika koji može da zaviri u njeno lice. Vera masturbira, sanja, neodlučna je. Vera neka sedi u jarku, dimu, vetru. Neka srče kafu. Neka sklapa dan u pismu. Neodlučna je. Voli što mrtvi nisu vodili njene ratove. Vera gleda u prozor, pali svetlo, piše, gladna je, bez poimanja sadašnjosti, drveća, cveća. Ne zanima je bezdan između ljudi i stvari, stvari i tela. Izabira prilog ili uzvik. Hej! Koliko dugo Vera čeka svoju prijateljicu, koja nikako da izade iz sna ili; stojim u sobi napuštene glumice, poprskane snom, o slavi koja mi liči na cijankali i alkohol, sa prozorom u kome se vrte ulice, taksi, automobili, tranjavi, plahte. Otvaram prozor da bi isčekzli i otplovili, ustajali mirisi posuda, dima, sna i sprema Soba u staklu se pamera zajedno sa mnom tako da odjednom osetim izbačenom iz nje, pa se instiktivno okrenem ka krevetu želeći da pobeegnem od stakla koje se igra mojim likom. Došunjam se do ugla. Želim da je probudim, da mi uputi nekoliko reči. Da me upita da nisam zalutala ili pogrešila stan, ali ja joj se ne obračam dok spava. Ne mogu da je probudim bez dozvole već moram da čekam da ona otvori oči, usisavajući dan kao konačan predmet. Nisam očekivala da ću je pronaći budnu i u njenoj sobi, u kojoj još stoji čered večeri – prljavi tragovi cipela koji su očvrslili i pretvorili se u gomilice zemlje, neuredna odeća, otvoren šifonjer sa izvađenom garderobom kao da se prikazuje pred kamerom i scenarijem – počinjem da se osećam kao uljez ili matinjerka koja je slučajno ušla da pokupi dubre iz proteklih dana i sada stoji zbunjena pred prizorom sobe i devojkice koja spava na otomanu prepunjenim kovrdžama njene kose.

VEŽBANJE: Odrediti značenje i službu prezenta u sledećem primeru.

U devet časova na stolu stoji njena tašna. Deset minuta ranije ja stižem iz kafane. Svakoga jutra pošto pogledam nagomilane dane, pomešane sa slikom mrtve prirode – dva limuna, jedna jabuka, banana i korpica – u njoj pijem gorčiju kafu.

Torbe mi, liče na njenog zastupnika. Ponekad ih kradem i poklanjam joj. Ima ih sada desetak. Raznih su boja i veličina i od raznog materijala. Može da ih razbaca ako želi, ako joj liče na koještarije: otpatke, drveće, grane, ratnike ili pesme. Ja ih onda pokupim i bacim na dubre ili raspodelim po prozorima. Ali, torba na stolu mi deluje odbačeno, beznadežno, napušteno tako da imam utisak da joj više nije stalo do nje. Želim da izlučim njen sadržaj, da ga bacim kroz prozor ka šiljkovima lica koja prolaze ulicom. Ali, samo postojanje torbe i ostalih stvari: prevrnuta šolja za kafu, zaboravljene rukavice, (od kojih se bojim kao od jodirane gaze) tepih povučen na jednom kraju, stolica odvojena od stola, na mene deluju opojno.

Otvaram šifonjer ne bi li u njemu ugledao još neke delove odeće koji imaju neku vezu sa njom, sa bojom njene odeće: Recimo gaćice, košulje, džemper, britele, triko, lastiž ili suknja koja je napunjena njenim mirisima, ali u šifonjeru ničeg prljavog, zgužvanog i pripremljenog za pranje. Zapravo ona u šifonjeru nije tražila garderobu, tako da veš stoji vrlo dugo neuznemiravan, kao da se nalazi u muzeju ili na ofingerima, zatvoren u tami izloga, butika ili rafu prodavnice. Ničeg u njemu ne vidim od kretanja u žurbe. Zaželim da moja ruka zgužva šešir ili bluzu, izvuče ih iz fioke, pa ponovo vrati nazad, tako da unesem malo nerada. Onda zaželom da ona dođe. Ume da svira klavir i bilo bi mi ugodno otići do donjeg sprata, ući u sobu koju još nismo izdali podstanarima, sasvim tiho prići do klavira.

»Spremaj se da sviraš«, rekao bih ja.

»Ali ti ne voliš muziku«, rekla bi ona.

U toj sobi volim da razmeštam fotelje čije neistraženo premeštanje još nije dovelo do rešenja: kako najbolje da ih postavim da bi bile u sinhronizaciji sa telom i pokretima ruku. Kako se prekrivene crvenim plaštom kao da gore u polutama, pa njihovo udaljavanje od zida i grupisanje liči na sučeljavanje buktinja. Čim mi se učini da sam raspodelom dostigao simetriju, natisimetriju ili da se nalaze u zlatnom preseku, ja sednem u jednu od njih. Ali dok očekujem dodor po dirkama, raspored fotelja mi izgleda nelogički, tako da odmah počinjem da im menjam mesta.

»Hađje da čekamo noć«, reći će ona. »Noću volim da sviram«.

»Ne. Ovo je zbog prezenta. Ti moraš da sviraš sada, a što se prezent poklapa sa jutrom, ja nisam kriv«.

U deset časova, dvadeset šestog decembra, otvaram njenu torbu obloženu pancirom od šestougaoih pločica. Želim da isipem njen sadržaj. Prvo što uzima su čestitke koje su bile na dohvat ruke. Ima ih tri. Svaka od njih je sa kovertom. Gligorijević Svetlana, Petrović Milanka, Teofilović Bosiljka. Sada kada imam adresirane čestitke i kada ih razgledam, stojeći još uvek nad otvorenim torbom, zaželim da otrčim do pošte i ubacim ih u prepunjeno sanduče, ali odustajem. Stojim u hodniku pred jednom zbunjenom ženom čija pogurena i naslućena prilika pretražuje orman u uglu, prepunjen starim cipelama, krpama, odbačenim pantalonama, delovima razvaljenih usisivača.

»Zapravo sam pošla na drugu stranu, kada sam videla da otvaraš vrata i da se pojavljuješ sa čestitkama«, kaže.

»Ja sam«.

»I ja moram da idem na poštu«, kaže ona.

»Ne«, kažem ja. »Prvo sam želeo da ih pošaljem. Pisma za mene imaju čarobno dejstvo. Vidiš. Ja sam i pošao. Ali, dok sam otvarao vrata, odjednom se uplašim jer ne znam kome ih šaljem. Ko će da ih primi? Ipak mi je važno da znam da znam kome ih šaljem. To je možda najvažniji deo. Važnije nego pisanje. Zato moram da sačekam da se ona vrati, da znam kome ih šaljem«.

Privikao sam se na polumrak hodnika. Raspoznajem crvenu boju kose. Pramen koji joj pada na čelo. Nosi kućnu haljinu crveno, ljubičaste boje. Uzima čestitke i čita imena.

Ali, sama činjenica da sam svestan nje, tih delova sobe i odeće, ta radost što njoj pripadaju, što su u nekoj udaljenoj vezi s njom, nagone me da razbacujem čestitke kao da su sada stigle, pa ih ona radosno razgleduje i baca dok se širio penjoar, miris kafe i narandže, ali tek onda osetim njeno potpuno odsustvo. Napiši primere za sve oblike prezenta i nominativa.

(Odlomak)

dnevnik bez mene (III)

mikloš hubai

Ni sam svet nije ništa novo pod suncem

Naša kultura je krhka. Znamo. Ali ne samo onako kako smo to do sada znali – i uvek zaboravljali – da su »Rim i tvrđi Vavilon srušeni« – nego i da postoji samo ovo jedno jedino čovečanstvo, i ako propadne, drugog nema. – A danas neće samo Helada uništiti Troju, nego će propasti zajedno: Helada s Trojom, Rim s Kartaginom, London s Drezdenom. Dakle, uvek se vrti na kocki celina, jedna jedina.

(Ni to nije novo. Na početku *Trojanki* sve to kažu Posejdon i Atena.)

Groblje vrsta

(22. febr. 1972)

U današnjim novinama čitam o vrstama životinja koje izumiru. Za poslednjih četiristo godina sa zemlje je nestalo 225 životinjskih vrsta. Recimo: dvogodišnje jedna.

Novine donose i fotografiju onoga groblja u Americi na kojem po jedan nadgrobni beleg simbolizuje negdanje životinjske vrste. Od nosoroga sa Sumatre do jelena iz Kašmira.

U drugim današnjim novinama Đula Antalfi piše o formiranju nataliteta pod naslovom 2,6 promila.

Asocijacija je neodoljiva: da li se izumrlim narodima – od Hetita do Nambikuara Indijanaca – postavljaju negde nadgrobni bezi?

Miljokazi razvoja

Uz prethodno

»Jedino bogovi žive večno, oni znaju da neće umreti, i životinje koje ne znaju da će umreti.«

To je napisao Kostolanji 1924.

Lepa, elegantna rečenica.

Od tada naučismo da je bog mrtav – i možda to već i on sam zna.

A sada naučismo da i životinje znaju sve o izumiranju. O svom i svoje vrste. I da je potresno to njihovo znanje.

Da li je Kostolanji mogao pomisliti da će ga razvoj demantovati samo za pedeset godina?

Pritisak na dugme kao argumentacija

Neko priča Neronu da je uzrast čovečanstva milion godina i da smo od toga proživeli sto hiljada, dakle sada smo poput deteta od osam godina. Od toga smo dve godine utrošili kao sitne životinje. Godinu i po smo gradili Partenon. Pre godinu dana smo se pokrtili. Od prošle nedelje koristimo elektricitet. Tek je minut otkako nam je u rukama atomska bomba... Ne treba, dakle, očajavati. Ono što postoji, to su dečje bolesti. Treba da ih prerastemo.

– A vi niste čuli za ono glupo osmogodišnje derle koje je, ostavljeno samo u zaključanom stanu, zapalilo kuću?

I da bi reči dobile težinu, Neron pritisnu Dugme.

Pan

(9. jun 1974)

Čitam putopisne beleške I. Sasa iz Indije. Navodi primer – vezano za glad – da je prilikom obdukcije ubijenih azijskih slova utvrđeno da su imali bolesno srce a pretpostavka je da im je srce stradalo od straha da će skapati od gladi.

Odavno premišljam da li jedinka životinjske vrste koja je u izumiranju zna, da li sluti, da li pati što joj je vrsta u izumiranju, ili je potpuno ispunjavaju rutinske radosti i patnje jedinog života jedinke. Paradoksalni je zaoštreno: ume li da se raduje životu, svom privatnom životu, poslednji bizon?

Primer koji navodi I. Sas upućuje da su životinjske vrste koje izumiru – u panici.

Izgleda da osetljivost životinjskih vrsta koje izumiru počinje da se približava ljudskoj osetljivosti na genocid. (Da li smo time mnogo kazali?) Životinje ne znaju za strah od smrti, ponavljali smo, i možda smo u glavnom bili u pravu, jer životinje valjda zaista ne znaju za strah od smrti koji »ledi krv u žilama«.

Uopšte uzev, ne znaju. (Sada ne pomišljajmo na štreberske i isuviše prijemčive domaće životinje.)

Ali po gornjem primeru ispada da su nam divlje životinje braća i sestre u tom strahovanju čim počne da im preti neka vrsta kolektivne smrti.